

Niyazova Sitora Davronovna

Buxoro davlat pedagogika instituti
Maktabgacha va boshlang'ich
ta'lim pedagogikasi kafedrası
katta o'qituvchisi**MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARDA MEHNAT KO'NIKMALARINI
TASHKIL QILISH**

Annotatsiy. Mehnat bolalarning jismoniy rivojlanishida zarur shartdan biri hisoblanadi. Mehnatda bola o'zining ishlash, harakat qilish ehtiyojini qondiradi, harakatlarning aniq, uyg'un o'lishini ta'minlaydi. Mehnat jarayonida bola organizmining mumiy hayotiy faoliyati, uning chidamliligi ortadi.

Kalit so'zlar: Mehnat, harakat, faoliyat, jismoniy rivojlanish.

**ФОРМИРОВАНИЕ У РЕБЕНКА ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА НАВЫКОВ
ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Аннотация. Работа является одним из необходимых условий физического развития детей. В работе ребенок удовлетворяет свою потребность в работе и движении, обеспечивает четкие и слаженные движения. В процессе работы повышается жизнедеятельность детского организма, повышается его выносливость.

Ключевые слова: Работа, движение, активность, физическое развитие.

**FORMIROVANIJE U REBENKA DOSHKOLNOGO VOZRASTA NAVYKOV
ORGANIZATSII TRUDOVOY DEYATELNOSTI**

Annotation. Labor is one of the necessary conditions in the physical development of children. In labor, the child satisfies his need to Work, Act, ensures a clear, harmonious death of actions. In the process of Labor, The Mummy vital activity of the child's body, its durability increases.

Keywords: labor, movement, activity, physical development.

Kirish. Mehnat inson hayoti uchun, uning farovon turmush kechirishi uchun hamisha asos bo'lib kelgan va shunday bolib qoladi. Mehnat farovon, baxtli hayot kechirishning eng asosiy sharti bo'lganligi sababli ham fuqarolar uchun majburiydir. Mehnat odamlarning biror bir maqsad uchun sarflagan vaqti, aqliy va jismoniy kuchi yoki zarur faoliyatidir. Mehnatsiz yashamoq mumkin emas. Barcha tirik mavjudot nimanidir iste'mol qilish hisobiga yashaydi, umrini davom ettiradi. Yerdə yashovchi mayda qurt- qumursqadan tortib, parrandalargacha, suv ostida yashovchi jonivorlardan tortib, ulkan hayvonlargacha ovqatsiz yashay ol- maydilar. Xuddi shuningdek, odamlar ham uzluksiz ovqatlanadi, hayot kechiradi. Boshqa tirik mavjudotlardan farqli odamlar kiyinishadi, uy-joy qurishadi, savdo-sotiq qilishadi, ijob qilishadi. Bu ishlarni amalga oshirish uchun tirikchilik manbayi boigan pul kerak. Pul topish uchun, o'zlariga kerakli narsalarni yaratish uchun odamlar mehnat qilishlari zarur. Mehnat jarayonida oziq-ovqat, kiyim-kechak va boshqa zarur narsalar yaratiladi. Mehnat inson hayotini mazmunli qiladi. Odamlar mehnat qilish jarayonida sogiiqlarini mustahkamlaydilar, obro' orttiradilar va o'z kelajaklarini yaratadilar. Otabobolarimiz asrlar davomida mehnatni ulug'ayib kelganlar. Bizga ulardan meros boiib qolgan barcha xazinalar ilmiy, badiiy kitoblar, san'at asarlari, me'morchilik obidalari mehnat mahsulidir.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Jahon fanining rivojiga bebaho hissa qo'shgan al-Xorazmiy, Ibn Sino, Ismoil al-Buxoriy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi bobokalonlarimiz mehnatsevarliklari tufay- li ulkan yutuqlarni qo'lga kiritishgan, yoshlarni ham

mehnat qilishga chaqirishgan. Shu boisdan jahonning barcha xalqlari ayollarida bo'lgani kabi o'zbek maqollarida ham mehnat tarbiyasi markaziy o'rinlarni egallagan.

Azaldan mehnatkash, tinib-tinchimas xalqimiz o'zining mehnati bilan bog'larni gulistonga, cho'lni bo'stonga aylantirib olmoqda. Qadimda ota-bobolarimizning mehnat haqida aytilgan dono naqlari hozirga qadar ham o'z qadrini yo'qotgan. Yuqorida aytganlarimizdan ko'rinib turibdiki, mehnat qanday moddiy va ma'naviy boyliklarning asosiy manbayi, shu bilan birga shaxsni har tomonlama kamol toptirishning muhim vositasidir. Mehnat jarayonida insoniy xislatlarning faol namoyon bo'lishi uchun eng qulay sharoitlar yaratadi. Bolalar bog'chasida, oilada bajariladigan uncha murakkab bo'lmagan har bir topshiriq uning kundalik vazifasiga aylanishi kerak. Bola mehnatning ahamiyati va mohiyatini tushunib yetarli uchun pedagog kattalarning mehnati, bolalarning o'zlari ajaradigan mehnat turlarini kuzatish yuzasidan ekskursiyalar uyushtiradi.

Bolalar quruvchilarning mehnatini kuzatishyapti deylik. urilish maydonchasiga katta-katta bloklar keltirilib, ular o'tarma kran bilan tushiriladi. Keyin bolalar g'isht teruvchilar, duradgorlar, suvoqchilar, tom yopuvchilar, bo'yoqchilar mehnatini kuzatadilar. Bolalarni qurilish bilan tanishtirish davomida bilib olgan archa tasavvur va tushunchalari, ularning ko'zi oldida ajoyib bino bunyod etgan kishilar mehnatining go'zalligi namoyn bo'ladi. Tarbiyachi bolalar diqqatini chinni buyumlarga soluvchi kishilar mehnatiga jalb etadi. Bolalar tarbiyachi bilan birgalikda ularning mohirona chizgan rasmlari natijasida idishlarning har xil jilo berib turlanishidan zavqlanib, ularning qo'llari gul ekan", deydilar.

Natijalar Bularning barchasi bolalarda kishilar mehnatiga muhabbat uyg'otadi. Pedagog bolalarni mehnatning moddiy boylik eltiruvchi tomonini ham, estetik tomonini ham ko'ra bilishga o'rgatadi. Bahor kunlarining birida tarbiyachi bolalarni daraxtlar gullab turgan boqqa olib kiradi. Gulsafsar va piyongul ilan o'ralgan yo'lkalarga qum sepilgan, daraxtlarning tanasi bog'bonlar tomonidan ohak bilan oqlangan. Tepada esa gullab turgan o'rik, gilos, olma, olcha, shaftoli, gullarning atrofida salarilar guvillashib uchib yuribdi. Bularning hammasi bolalarda ajoyib zavqli kechinmalar uyg'otadi. Mehnat bolalarning jismoniy rivojlanishida zarur shartdan biri hisoblanadi. Mehnatda bola o'zining ishlash, harakat qilish ehtiyojini qondiradi, harakatlarning aniq, uyg'un o'lishini ta'minlaydi. Mehnat jarayonida bola organizmining mumiy hayotiy faoliyati, uning chidamliligi ortadi. Bolalarning turli xil mehnat jarayonlarida ishtirok etishlari, kattalar lehnati bilan tanishishlari ularning tevarak-atrofdagi hayot asliida, kishilarning o'zaro munosabatlari to'g'risida, narsalar va ularning xususiyatlari, materiallarga ishlov berish usullari haqida, qurilmalar va asboblar to'g'risida muayyan tasavvur-rga ega bo'lishlariga yordam beradi.

Mehnat bolalardan diqqat, o'tkir zehnlilik, topqirlik, bilib olgan malaka va ko'nikmalarini amaliyotda qo'llay bilish, ijod- korlik qobiliyatlarini egallashni talab etadi. Mehnat jarayonida bolalar ayrim ish turlarini (bir varaq qog'ozni buklash, kerakli uzunlikni o'lchash, andozaga qarab shaklni qirqib olish kabi harakatlarni) anglatuvchi bir qancha tushuncha va atama- lardan foydalanishga, bajarilgan ishdagi izchillikni so'zlab berishga to'g'ri keladi. Bular bola nutqini yangi so'zlar bilan bo- yitadi, uning mantiqiy bog'liq ravishda grammatik jihatdan to'g'ri shakllanishiga imkon beradi.

Bolalarni eng oddiy mehnat qurollari, materiallarga ishlov berish usullari bilan tanishtirish kerak. MTTdagi mehnat ularni maktabdagi politexnik ta'limga tayyorlaydi. Mehnatning axloqiy qimmatini uning jamiyat uchun qanchalik ahamiyatga ega ekanligi bilan belgilanadi. Mehnat har bir bolani o'z mehnatining ijtimoiy ahamiyatini tushunib yetishga, uning jamiyat hayotiga kirib borishiga, o'zini shu jamiyatning a'zosi deb his etishiga imkon yaratadi. Har bir bola oilada, bolalar mehnatida o'z ulushi borligini his eta bilishi lozim. Ishning shu tarzda tashkil etilishi bolalarda jamoachilik va intizomlilikni, burch hissini tarbiyalaydi. Shuning uchun bolalarni jamoa mehnatida tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi.

Mehnatning bolalarni aqliy tomondan rivojlantirishdagi ahamiyati shundaki, mehnat jarayonida ular borliqni faol anglay boshlaydilar, dunyoni materialistik idrok etish imkoniyati yaratiladi. Maktabgacha yoshdan boshlab bolalarga mehnat tarbiyasi berish ularni estetik va

jismoniy jihatdan ham rivojlantiradi. Yosh avlodga mehnat tarbiyasi berish masalasi hozirgi davrda eng dolzarb mavzu hisoblanadi. Mehnat har bir yosh guruhidagi bolalarning o'ziga xos xususiyatlarini e'tiborga olib tashkil etiladi, unga to'g'ri rahbarlik qilingandagina yetarli natijaga erishish mumkin. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar mehnatining o'ziga xos tomonlari ko'pgina olimlar tomonidan olib borilgan ilmiy ishlarda keng o'rganib chiqilgan. Bolalar mehnatining muhim belgisi uning ma'lum maqsadga qaratilganligidir.

Kichik bog'cha yoshidagi bolalarning mehnati biror jarayonga oid harakat bolib, u faqat kattalarning rahbarligi natijasidagina amalga oshirilishi mumkin. Faoliyatni rejalashtirish mehnat tarbiyasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bolalarni kuzatish ular faoliyatining tartibsiz, rejasiz ekanligini ko'rsatadi. Bolalar bunday harakatlar orqali biror natijaga erishish uchun juda ko'p vaqt va kuch sarflaydilar, shu bilan bir vaqtda o'z ishlaridan o'zlari qoniqmaydilar.

Mehnatda bolalarning birlashishlari tarbiyaviy vazifaga qarab har xil shaklda bo'ladi. «Yonma-yon mehnat»da hamma bolalar bitta ishni bajaradilar, ammo har bittasi o'sha umumiy ishning bir qismini bajaradi (bittasi mo'yqalamlarni yig'ishtirdi, boshqasi bo'yoqlarni va h.k.). Ishning bunday tashkil etilishi bolalarni mehnat malakalariga o'rgatishda ham, ularning ishini nazorat qilib turishda ham o'ng'aylik tug'diradi. Bolalarning mehnat faoliyatini rejalashtirganda tarbiyachi uni mehnat jarayonida amalga oshiriladigan tarbiyaviy vazifalariga ko'ra belgilaydi. Bolalar bog'chasida mehnat tarbiyasining shart-sharoitlari. Bolalar bog'chasida mehnat tarbiyasining vazifasi va mazmunini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun kerakli shartsharoitlar yaratilishi kerak. Bolalar mehnati uchun joy va vaqt, gigienik shart-sharoit yaratilmog'i lozim. Ozodalik, toza havo, kerakli darajadagi yorug'lik, mehnatning bolalar imkoniyatiga muvofiq bo'lishi, mehnat vaqtini bolalar yoshiga qarab to'g'ri belgilash (kichik yoshli bolalar uchun 10-12 daqiqa, katta guruh bolalari uchun 15-20 daqiqa), bolalar harakatlarini almashtirib turishni ham e'tiborga olish kerak.

Mehnat bolalarga quvonch bag'ishlaydigan qilib rejalashtirilishi lozim. U ma'lum izchillik bilan amalga oshirib borilishi kerak. Mehnat qilishlari uchun hamma bolalarga yetarli miqdorda keraqli qurollar, asboblari bo'lishi, ular bolalarning yoshiga, imkoniyatiga mos kelishi, o'zlari mustaqil foydalanadigan qilib joylashtirilishi kerak. Navbatchilar uchun fartuklar, qalpoqcha, qo'lqopcha, idish yuvish uchun klyonkadan fartuklar zarur. Ovqat tayyorlash uchun kichiqroq pichoqlar, tarelkalar, o'qlovchalar, xamir qorish uchun tog'arachalar, shaqlchalar kerak bo'ladi. Xonani tozalash uchun toza latta, kichikroq tog'aracha, stoldan uvoqlarni yig'ib olish, polni supirish uchun cho'tkalar, axlatni yig'ib olish uchun xokandozlar kerak. Kir yuvish uchun tog'ara, chelalakchalar, kichkina dazmol taxtasi, kiyim tozalash uchun cho'tka, supurgi, tikish uchun tugmachalar solingan quticha, ip, nina, mato parchalari, o'yinchoqlarni yasash va singanlarini, buzilganlarini tuzatish uchun maxsus stol yoki taxtacha, bolg'achalar, mixlar, qisqich, yaxshi randalangan taxtachalar, karton, ip, arqon, tashlandiq materiallar, gugurt qutilari, konfet, atir qutichalari, ipdan bo'shagan g'altaqlar va hokazolar zarur. Guruh xonasidagi tabiat burchagida, maktabgacha ta'lim tashkiloti xovlisidagi polizda, gulzorda ishlash uchun belkurak, xaskash, supirgi, kichkina zambilchalar, chelakchalar, leyka, savatchalar kerak bo'ladi. Barcha buyum ishlatib bo'lingandan keyin tozalab joyiga qo'yiladi. Bolalarga to'g'ri mehnat tarbiyasi berishda kattalarning bir-biri bilan o'zaro do'stona munosabat bilan hamkorlikda ishlashlari ijobiy natija beradi.

Mehnat tarbiyasi masalalari maktabgacha ta'lim tashkilotining yillik rejasida aks ettiriladi va tarbiyachilarga mehnat tarbiyasini to'g'ri rejalashtirish va amalga oshirilishida yordam beradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida mehnat tarbiyasini to'g'ri tashkil etish va unga rahbarlik qilish yosh avlodni har tomonlama tarbiyalash vazifalarini amalga oshirishga yordam beradi.

Muhokama Eng muhimi – bolalarda o'zaro mexr-muhabbatni tarbiyalash, bir-biridan qo'lidan kelgan yordamini ayamaslikka o'rgatish kerak. Bularning hammasiga tarbiyachi rahbarlik qiladi. Bolalarning mehnat tarbiyasini tashkil etish shaqlaridan yana biri qo'l mehnati bo'yicha ta'limiy faoliyatdir. Bilim va malaka birinchi marta berilayotgan bo'lsa va tushuntirish hamda barcha bolalarga yaqqol, ko'rgazmali qilib ko'rsatishni talab etgan xollarda ana shunday ta'limiy faoliyatlar o'tkaziladi. Bolalarning jamoa mehnati dastlabki jamoachilik asoslarini

- 178 shakllantirishda muhim ahamiyatga ega . Jamoa mehnatida birgalikda harakat qilish, o'zaro yordam, shu bilan birga mehnat taqsimoti ham mujassamlashgan bo'ladi. Bunda mehnat yutuqlaridan birgalikda quvonadilar, ish yaxshi chiqmasa birgalikda qayg'uradilar. Tarbiyachi va o'qituvchi maktabgacha yoshdagi bolalarni mehnat tarbiyasiga o'rgatishda asosiy rolni o'ynaydi. Ular bolalar bilan muloqotda bo'lib, mehnatning qadri, uning foydasi haqida tushuncha berishadi. Tarbiyachi quyidagi usullar bilan bolalar mehnatiga o'rgatadi: - Ko'rsatmalar va tushuntirishlar: Tarbiyachi bolalarga turli mehnat faoliyatlarini qanday bajarishlarini ko'rsatadi. Masalan, u o'zini qanday toza va tartibli ushlab turishni, yuvish va tozalashni qanday bajarishni bolalarga o'rgatadi.

— Motivatsiya va rag'batlantirish: Bolalarni mehnat faoliyatida muvaffaqiyat qozonganliklari uchun rag'batlantirish kerak. Masalan, ularga "yaxshi ishlading", "sening ishing juda ajoyib" degan so'zlar bilan qiziqtirish. - Tashkiliy ishlar: Bolalar bilan guruhli faoliyatlarni tashkil qilish, ularni birgalikda ishlashga undash, o'z ishlarini yakunlashga yordam berish orqali ularni mehnatga yanada ko'proq jalb etish mumkin. Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarni mehnat tarbiyasiga o'rgatish, ularning shaxsiy rivojlanishiga, mustaqil bo'lishlariga va jamiyatda o'z o'rnini topishlariga katta ta'sir ko'rsatadi. Bolalar mehnatni qadrlashni, turli ishlarni bajara olishni va mas'uliyatni his qilishni o'rganadilar. Tarbiyachilar va ota-onalar bolalarga mehnatni amaliy faoliyatlar, o'yinlar va ijtimoiy vazifalar orqali o'rgatishlari lozim. Bu esa ularda jismoniy va aqliy rivojlanishni, shuningdek, mehnatga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantiradi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

1. Ниязова, Г. Д., М. М. Нигматова, and С. С. Хужаева. "Современное представление о физиологическом механизме внимания и памяти". Научно- спортивный вестник Урала и Сибири 5 (2015): 50-55.
2. Niyazova, Davronovna Gulbahor, and Davronovna Sitora Niyazova. "Professional training of future teachers for creative activity". ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL 11.1 (2021): 569-570.
3. Ниёзова, Гулбахор Давроновна. "ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ". Проблемы педагогики 6 (51) (2020).
4. Ниязова, Гулбахор Давроновна. "Воспитание нравственности у детей дошкольного возраста" Проблемы педагогики 3 (48) (2020): 19-21.
5. Ниязова Г. Д., Ниязова С. Д. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ГОТОВНОСТЬ ДЕТЕЙ К ОБУЧЕНИЮ В ШКОЛЕ //Scientific progress. – 2021.– Т. 2. – №. 7. – С. 1048-1055.